

УДК 330.34:332.142

DOI: 10.31651/2076-5843-2019-3-140-145

ДЕРГАЛЮК Богдан Володимирович

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і підприємництва,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>

b_dergaliuk@ukr.net

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН У НАПРЯМІ РОЗБУДОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті окреслено передумови еволюційного переходу від індустріальної епохи розвитку національних господарств до сучасної постіндустріальної та спрямування на розвиток інтелектуально-орієнтованої економіки. З'ясовано сучасні форми прояву глобалізації у контексті розгляду інтелектуально-орієнтованої економіки. Обґрунтовано значення інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку інтелектуально-орієнтованої економіки. Доведена необхідність формування ефективного інноваційного механізму структурування національної економіки. Обґрунтовано, що ключовими напрямками розбудови інтелектуально-орієнтованої економіки є стимулювання структурних зрушень шляхом залучення інноваційного механізму та ефективної політики розвитку інтелектуального потенціалу. При цьому, ключовими завданнями державної структурної політики має стати формування стабільного інституційно-правового поля, розробка системи економічних стимулів розвитку інноваційного підприємництва та інтелектуального потенціалу, захист інтересів національних виробників як основи економічної безпеки держави.

Ключові слова: *структурна політика, інтелектуально-орієнтована економіка, інтелектуальний потенціал, інноваційний механізм структурування національної економіки, інформаційно-комунікаційні технології, глобалізація, стимулювання структурних зрушень.*

Постановка проблеми. Наявний стан вітчизняної економічної системи характеризується існуванням низки структурних обмежень, слабкістю ключових інститутів формування інтелектуального потенціалу національної економіки, недосконалістю інституційного поля загалом та практичних аспектів державного управління інноваційною сферою. Проблематика побудови ефективної моделі економічного розвитку національного господарства заснована на успішній реалізації інтелектуально-орієнтованої економіки. Незважаючи на вкрай детальний розгляд питань, пов'язаних із розбудовою інтелектуально-орієнтованої економіки, більш ґрунтовного дослідження вимагають причинно-наслідкові зв'язки в контексті передумов виникнення інтелектуально-орієнтованої економіки та засобів регулювання структурних трансформацій як інструментів її становлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Структурні зрушення в аспекті дослідження інтелектуально-орієнтованої економіки вимагають кардинальної зміни поглядів щодо державної політики структурної перебудови із урахуванням глобалізаційних трансформацій. Даній проблематиці присвятили багато уваги вітчизняні науковці щодо структурних змін національного господарства у напрямі інтелектуально-орієнтованої економіки, а саме: О. Амоша, В. Базилевич, Д. Богиня, О. Бутнік-Сіверський, В. Воронкова, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Грішнова, Я. Жаліло, В. Ільїн, А. Колот, Н. Корабльова, В. Корженко, В. Семиноженко, В. Соловійов, Л. Пашко, А. Поручник, Л. Федулова, А. Чухно, О. Швиданенко, Л. Штика та інші.

Незважаючи на досить тривалий та ґрунтовний розгляд питань, пов'язаних із розбудовою інтелектуально-орієнтованої економіки, питання щодо державної політики структурних змін у цьому напрямі залишаються недостатньо розкритими та вимагають подальших досліджень.

Метою статті є обґрунтування державної політики структурних змін у напрямі розбудови інтелектуально-орієнтованої економіки

Для досягнення зазначеної мети автором було вирішено такі завдання:

- окреслено передумови еволюційного переходу від індустріальної епохи розвитку національних господарств до сучасної постіндустріальної та спрямування на розвиток інтелектуально-орієнтованої економіки;
- з'ясовано сучасні форми прояву глобалізації у контексті розгляду інтелектуально-орієнтованої економіки;
- обґрунтовано значення інформаційно-комунікаційних технологій для розвитку інтелектуально-орієнтованої економіки;
- доведена необхідність формування ефективного інноваційного механізму структурування національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для початку необхідно виокремити ключові передумови еволюційного переходу від індустріальної епохи до сучасної інтелектуально-орієнтованої економіки постіндустріального періоду, що формує собою основу її динамічного розвитку та розширеного самовідтворення.

Однією з таких передумов, яку наразі можна вважати незмінним лейтмотивом розвитку міжнародних економічних систем, є глобалізація, об'єктивний та всеохоплюючий характер якої обумовлює необхідність в дослідженні впливу даного явища на функціонування національних господарських систем та окремі тенденції у розвитку міжнародних економічних відносин. Варто відзначити наявність тісного взаємозв'язку між процесами формування інтелектуально-орієнтованої економіки та глобалізацією. Остання обумовлює глобальний характер руху інтелектуального капіталу та відповідних економічних взаємодій, надаючи даним процесам нового економічного змісту, що можна спостерігати у поширенні практики міждержавних програм науково-технічної співпраці, динамічному розвитку ринку високих технологій та формуванні потужних міжнародних ланцюгів кооперації у виробництві інноваційних продуктів.

Історичною основою виникнення глобалізації можна вважати ряд історичних подій, які мали місце наприкінці ХХ століття, що дозволили сформувати сучасну систему інституційного забезпечення глобальних взаємодій на основі єдності культурних та матеріальних засад розвитку цивілізації. Найперше, це пов'язано із поступовим вирішенням проблем регламентації економічних відносин між державами та економічними агентами, що знаходяться під різною юрисдикцією, шляхом формування розгалуженої системи міжнародного права та відповідних організацій. Внаслідок чого, окрім економічних та правових результатів, вдалося досягти позитивного соціокультурного ефекту, що виявився у пришвидшенні процесів поступової гармонізації та уніфікації суспільних уявлень щодо базових загальнолюдських цінностей та засад розвитку людства.

В даний час найбільш розвинені в економічному відношенні країни почали формування та перехід до нового шостого технологічного укладу (даний технологічний уклад вже почав своє формування у рамках п'ятого технологічного укладу), який буде ґрунтуватися на нових розробках в області біотехнології, нових технологіях в області космосу, розробці і впровадженні систем штучного інтелекту, подальшому розвитку глобальних мереж, в тому числі формуванні бізнес-співтовариств [7, с. 148].

Описані процеси стали каталізатором лібералізації міжнародного економічного простору та поглиблення інтеграційних процесів. Сучасними формами прояву глобалізації у контексті розгляду інтелектуально-орієнтованої економіки можна виокремити такі явища, як:

- міжнародний рух технологій та наукомісткого капіталу;
- активний розвиток відносин у сфері продажу прав інтелектуальної власності, інноваційних товарів та послуг;
- посилення процесів міграції населення високої кваліфікації;
- міжнародна науково-технічна кооперація;
- створення дослідницьких установ спільного фінансування тощо.

Побудова ефективної структурної політики на засадах інтелектуальної економіки полягає у знаходженні оптимального балансу інтересів національних та міжнародних, адже сьогодні одним із ключових факторів успішного міжнародного співробітництва стає геополітична ситуація та її вплив на глобальні ринки. Попри домінуюче положення ліберального устрою, все частіше можна спостерігати окремі прояви ізоляціонізму та протекціонізму з боку впливових країн світу, що формує ряд викликів перед вітчизняною системою у напрямку забезпечення від надмірного імпортонасичення та захисту інтересів вітчизняних виробників.

Розглядаючи передумови посилення впливу інтелектуального потенціалу як невід'ємного складника розвитку економіки та об'єкта структурної політики, слід розуміти передову роль у цьому процесі технологій обміну та поширення інформації, тобто інформаційно-комунікаційних технологій та інших технологічних новацій, які стали похідними від перших. Прикладом такого впливу можуть слугувати кардинальні трансформації у підходах до організації науково-дослідницького та освітнього процесів, традиційні форми яких (розповсюдження результатів через спеціалізовані наукові видання, отримання патентів, налагодження комунікації та взаємодії з іншими науковими установами, програми обміну студентами та науковими співробітниками, освітні програми та ін.) набули нового змісту разом із розвитком Інтернет-технологій, спростивши складні бюрократичні процедури, перешкоди у відстані або матеріальному положенні, надавши нові можливості до набуття та реалізації індивідуального та суспільного інтелектуального потенціалу. Більш того, за останнє десятиліття спостерігається об'єктивне відокремлення Інтернету у якості автономної системи, а не лише інструменту або середовища здійснення певних комерційних, соціальних та інших взаємодій.

Результатом розвитку технологій обміну передачі даних стала не лише поява Інтернет, це сформувало основу для здійснення похідних досліджень у напрямку обробки великих масивів даних, їх аналізу, а також розробки більш сучасних способів захисту інформації. Актуальність таких технологій обумовлена масовим використанням мережевих технологій, які окрім переваг користувача надають можливість отримання цінної інформації, єдиним обмеженням при цьому виступають технічні можливості її належної обробки. На фоні тотальної інформатизації актуалізувалось також питання зберігання непублічної та конфіденційної інформації, що знайшло своє втілення у розробленій технології blockchain.

Саме тому, враховуючи описані вище структурні зрушення у сфері технологічного розвитку, набуває важливості розвиток інтелектуального потенціалу країни та формування такої структурної політики, яка б дозволила досягти економічного зростання в епоху бурхливих постіндустріальних трансформацій.

Все це викликає підвищеної уваги до отримання, накопичення, розповсюдження та використання знань, оскільки в умовах інтелектуально-орієнтованого економічного розвитку саме знання стають безпосередньою продуктивною силою. Науковці зазначають, що «наукомісткі технології можуть сприяти зміцненню демократичних процедур прийняття рішень, підвищенню ефективності управління та безперервному навчанню членів суспільства протягом усього життя. В економічному плані все більше йдеться про появу такого типу економіки, де сектори технологічної матеріалізації знань відіграють вирішальну роль, а виробництво знань є джерелом економічного розвитку» [1, с. 9].

Розглядаючи інші механізми, спрямовані на забезпечення структурних зрушень у напрямі інтелектуально-орієнтованої економіки, слід відзначити необхідність формування ефективного інноваційного механізму структурування національної економіки, що є сукупністю певних засобів та інструментів регулювання масштабів та інтенсивності інноваційної діяльності, охоплюючи при цьому широкий спектр суб'єктів, а саме органи державного управління, науково-технічні та освітні установи (заклади вищої освіти, дослідницькі університети, наукові парки, технопарки, технополіси тощо) та суб'єкти ринкової інфраструктури (інноваційні підприємства, фонди спільного інвестування, венчурні фонди, фінансово-кредитні інституції тощо). Описаний багатокomпонентний характер суб'єктного складу інноваційного механізму визначає специфіку його функціонування, яка

заснована на узгодженні комерційних інтересів ринкових суб'єктів та цілей державної політики, що результує у відповідні структурні зрушення.

Державна структурна політика, безпосередньо впливаючи на механізм інноваційного розвитку підприємств через інструменти податкової, фіскальної і монетарної політики, визначає правила гри на ринку інновацій, що по суті досі формується в Україні, оскільки, не дивлячись на пласт наукового доробку у цьому напрямі, їх практичне задіяння дотепер не приносить вагомих результатів. Для ринку інновацій характерним є недостатність залучення фінансових ресурсів [5, с. 174].

В умовах активних процесів глобалізації та інтеграції ефективність формування інноваційного механізму залежить від розвитку інноваційної інфраструктури ринку.

Однією із головних структурних проблем національної економіки є технологічна багатоукладність виробництва. Різноманітні технологічні уклади існують і відтворюються паралельно та незалежно один від одного, в результаті чого відбувається деградація значних територій, поглиблюється криза соціально-економічної інфраструктури [3, с. 44].

Без спеціальних стимулів з боку держави чи інших регулюючих інститутів, які б вирівнювали тимчасово недостатньо сприятливі умови для здійснення інновацій, самий інноваційний процес може опинитися у своєрідній «пастці невизначеності» [6, с. 8]. Потенційно дуже прибуткові види нової діяльності можуть бути поховані вже у короткостроковій перспективі через збитковість початкових фаз такої діяльності, якщо у фінансовій системі країни не існують спеціальні механізми, пристосовані для такого роду фінансових ризиків [4, с. 123].

Враховуючи наявні структурні обмеження щодо налагодження інтелектуальної спрямованості вітчизняної економічної системи, можна виокремити наступні напрямки розбудови ефективного інноваційного механізму структурування національної економіки:

- забезпечення ефективного нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності як передумови розвитку стабільного інституційного поля держави;
- формування напрямків інноваційного розвитку на законодавчому рівні, уникнення їх формалізації;
- здійснення ефективної зовнішньоторговельної політики, спрямованої на захист інтересів вітчизняних підприємців – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та стимулювання розвитку експортоорієнтованих високотехнологічних виробництв;
- активізація притоку іноземних капіталів шляхом використання інструментарію фіскального стимулювання, спрощення бюрократичних процедур та створення належної інфраструктури для здійснення повного інноваційного циклу товару;
- розробка ефективних підходів до реформування політики галузевого та регіонального розвитку з метою подолання сформованих структурних дисфункцій та обмежень розвитку;
- стимулювання створення інноваційних кластерів у сукупності пріоритетних галузей економіки, проведення політики залучення іноземних та вітчизняних інвестицій у такі кластерні утворення [2, с. 37];
- заохочення індивідуальної підприємницької активності населення та підтримка малого та середнього інноваційного підприємництва.

Висновки. В результаті здійснення даного дослідження було здійснено комплексний аналіз передумов формування інтелектуально-орієнтованої економіки як ефективного напрямку здійснення державного управління, а також способів досягнення відповідного стану шляхом стимулювання позитивних структурних трансформацій. Визначного впливу у даних процесах набувають явища глобалізації економічного простору, які надають широкі можливості до технологічної та інноваційної інтеграції вітчизняних господарюючих суб'єктів у інтернаціональні виробничі ланцюги створення доданої вартості, однак такі процеси несуть у собі також низку загроз та вимагають пильного контролю держави у якості частини політики забезпечення економічної безпеки.

Ключовими напрямками розбудови інтелектуально-орієнтованої економіки є стимулювання структурних зрушень шляхом залучення інноваційного механізму та

ефективної політики розвитку інтелектуального потенціалу. При цьому, ключовими завданнями державної структурної політики має стати формування стабільного інституційно-правового поля, розробка системи економічних стимулів розвитку інноваційного підприємництва та інтелектуального потенціалу, захист інтересів національних виробників як основи економічної безпеки держави.

Подальших досліджень вимагають питання розроблення сценаріїв реалізації структурних змін в економіці України у напрямі інтелектуально-орієнтованої економіки у контексті глобалізаційних зрушень.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П. Сутність економіки знань та механізми державного впливу на процеси її становлення. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*. № 2. 2017. С. 7–18.
2. Март'янов М. Структурно-інноваційна модель економічного розвитку регіонів України. *Вісник КНТЕУ*. № 1. 2015. С. 34–45.
3. Мельник А., Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку. *Журнал Європейської економіки*. № 1. 2010. С. 37–58.
4. Мініч В. Г. Європейський та світовий досвід державної політики щодо підвищення інвестиційної активності. *Вісник Академії митної служби України*. Вип. 1. 2011. С. 118–124.
5. Підприємство та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / за заг. ред. П.В. Круша. К.: НТУУ «КПІ», 2008. 397 с.
6. Сіденко В. Р. Глобальні структурні трансформації та тренди економіки України. *Економіка в умовах сучасних трансформацій*. 2018. № 2. С. 7–29.
7. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.

References

1. Butko, M.P. (2017). The essence of knowledge economy and mechanisms of state influence on the processes of its formation. *Publichne administruvannia: naukovyi doslidzhennia ta rozvytok*, 2, 7–18.
2. Mart'ianov, M. (2015). Structural-innovative model of economic development of regions of Ukraine. *Visnyk KNTEU*, 1, 34–45.
3. Mel'nyk, A. and Vasina, A. (2010). Structural transformation of the national economy of Ukraine as a factor of modernization of the institutional basis for its development. *Zhurnal Yevropejs'koi ekonomiky*, 1, 37–58.
4. Minich V.H. (2011). European and world experience of state policy on increasing investment activity. *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy*, 1, 118–124.
5. Krush, P.V. ta in. (2008). *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine], NTUU “KPI”, Kyiv (in Ukr.).
6. Sidenko, V.R. (2018). Global structural transformations and trends of the Ukrainian economy. *Economics in the conditions of modern transformations*, 2, 7–29.
7. Tul'chyn'ska, S.O. (2009). *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU «KPI», Kyiv (in Ukr.).

DERGALIUK Bogdan

Ph. D, Associate Professor,
Associate Professor of Economics and
Entrepreneurship Department,
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute",
Kyiv, Ukraine

STATE POLICY OF STRUCTURAL CHANGES IN THE DIRECTION OF DEVELOPMENT OF THE INTELLECTUAL-ORIENTED ECONOMY

Introduction. Globalization of the economic space provides a great opportunity for the technological and innovative integration of domestic business entities into the international value chain

production chains. However, such processes also carry a number of threats and require close monitoring of the state in part of the ensuring economic security policy in the formation of an intellectual-oriented economy as an effective direction for the public administration implementation. This leads to the development of a state policy of structural change in the direction of building an intellectual-oriented economy.

Purpose. The purpose of the article is to justify the state policy of structural changes in the direction of building an intellectual-oriented economy.

Methods. In the course of the research, general economic methods of scientific knowledge were used, namely: analysis, induction, deduction, synthesis, etc., and also the system approach was used.

Results. As modern forms of globalization in the context of intellectual-oriented economy can distinguish phenomena such as international movement of technology and knowledge-based capital; active development of relations in the field of intellectual property rights, innovative goods and services; strengthening of migration qualifications; international scientific and technical cooperation; creation of research institutions of joint financing, etc. One of the prerequisites for the development of international economic systems is globalization, the objective and all-encompassing nature of which necessitates the study of the impact of this phenomenon on the functioning of national economic systems and individual trends in the development of international economic relations. Building an effective structural policy on the basis of the intellectual economy is to find the optimal balance of national and international interests, as today one of the successful international cooperation key factors is the geopolitical situation and its impact on global markets. Considering the preconditions for strengthening the influence of intellectual potential as an integral component of the development of the economy and the object of structural policy, we must understand the leading role in this process of technology of exchange and dissemination of information. That ICT and other technological innovations that were derived from the first. Among the mechanisms aimed at ensuring structural changes in the direction of the intellectual-oriented economy, it should be noted the need to form an effective innovative mechanism for structuring the national economy, which is a set of certain tools and tools for regulating the scale and intensity of innovation activities, covering a wide range of subjects, and namely: public authorities, scientific and technical and educational institutions (research institutes, institutions of higher education, research universities, scientific parks, technoparks, technopolises, etc.) and subjects of market infrastructure (innovative enterprises, collective investment funds, venture funds, financial and credit institutions etc.). Taking into account the existing structural constraints on establishing the intellectual orientation of the domestic economic system, one can distinguish the following directions of development of an effective innovative mechanism for structuring the national economy: ensuring effective regulatory and legal regulation of innovation activity as a prerequisite for the development of a stable institutional field of the state; forming areas of innovation development at the legislative level, avoiding their formalization; the implementation of an effective foreign trade policy aimed at protecting the interests of domestic entrepreneurs - subjects of foreign economic activity and stimulating the development of export-oriented high-tech industries; intensifying inflow of foreign capital through the use of fiscal stimulus tools; simplifying bureaucratic procedures and creating the proper infrastructure for a full innovation cycle of goods; development of effective approaches to sectoral and regional development policy reform in order to overcome the existing structural dysfunctions and development constraints; promotion of individual entrepreneurial activity of the population and support of small and medium innovative entrepreneurship.

Originality. The scientific novelty of this study is that taking into account the precondition of the evolutionary transition from the industrial development of national economies to postindustrial, the necessity of building an intellectual-oriented economy is substantiated, which will be facilitated by the proposed innovative mechanism of structuring the national economy, which, unlike existing ones, takes into account the importance of information and communication technologies for the development of an intellectual-oriented economy and the modern forms of manifestation of globalization in the context of the consideration of the intellectual-oriented economy.

Conclusion. The key areas for developing an intellectual-oriented economy are to stimulate structural changes by attracting an innovative mechanism and effective policy to develop intellectual potential. In this case, the key tasks of the state structural policy should be: forming a stable institutional and legal environment, development of economic incentives for innovation business development and intellectual capacity, protect the interests of domestic producers as the foundation of economic security.

Key words: structural policy, intellectual-oriented economy, intellectual potential, innovative mechanism of structuring the national economy, information and communication technologies, globalization, stimulation of structural shifts.

Одержано редакцією: 26.08.2019
Прийнято до публікації: 26.10.2019